

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Наталія Волощук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Любчак Л. В. кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

REALIZATION OF THE TASKS OF MORAL EDUCATION OF PUPILS OF PRIMARY SCHOOL IN THE PROCESS OF EDUCATION

Natalia Voloshchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розкрито основні завдання морального виховання молодших школярів. Виокремлено методи реалізації завдань морального виховання в умовах школи I ступеня. Проаналізовано роль морального виховання у житті дитини молодшого шкільного віку.

Ключові слова: моральне виховання, завдання морального виховання, молодший школяр, Нова українська школа, способи реалізації морального виховання, навчальний процес, моральна освіта, моральні якості.

Abstract. The main tasks of moral education of younger students are revealed in the article. The methods of realization of the problems of moral education in the conditions of the school of the first degree are distinguished. The role of moral education in the life of a young child is analyzed.

Key words: moral education, the task of moral education, junior schoolboy, New Ukrainian School, ways of realizing moral education, learning process, moral schooling, moral qualities.

Моральне виховання має вагомим значення в організації освітнього процесу початкової школи, адже формування засад моральності учнів відбувається не лише у процесі виховної роботи, а й на всіх уроках. Виховні можливості учбового процесу приховані перш за все в його організації. Моральна освіта молодших школярів передбачає головним чином створення у них моральних уявлень, виховання моральних почуттів та досвіду моральної поведінки. Взагалі моральне виховання пояснюють як систематичний вплив на особистість з метою передачі їй існуючих у суспільстві моральних цінностей, розвитку її здатності до морального вдосконалення [5, с. 216]. Одним із основних завдань сучасної школи є формування у дітей загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів. Серед них – доброта, любов до ближніх, повага до навколишніх та ін.

Особливо важливо задіяти в моральному вихованні можливості всіх соціальних інституцій:

- Сім'ї, цілеспрямований вплив її на формування моральних цінностей дитини;
- педагогічну діяльність виховних закладів;
- освітньо-виховну діяльність загальноосвітніх навчально-виховних закладів (шкіл, гімназій);
- засобів масової інформації (радіо, телебачення, кіно, газет та ін.);
- діяльність мистецьких закладів (театрів, музеїв, клубів, гуртків тощо) [11].

Багато важливих рис духовного світу дитини, її морального обличчя закладається в умовах початкової школи. Цей вік є сенситивним для формування моральної свідомості, основ моральної поведінки. Саме в цей період життя дитина отримує основи знань, у неї формуються і розвиваються особливості характеру, волі. Учні молодшого шкільного віку знайомляться з великою кількістю інформації, яка значною мірою стосується повсякденного життя, а особливо моральної вихованості особистості в різних ситуаціях соціальної взаємодії. Тому вчителю, який працює з тим чи іншим матеріалом на уроці, доводиться вирішувати як дидактичні, так і виховні завдання.

Задля ефективної реалізації завдань морального виховання в початковій ланці освіти педагогу варто опиратися на основні завдання відповідного напрямку виховання. Отже, виділяють такі основні завдання морального виховання молодших школярів:

- формування моральної свідомості;
- розвиток моральних відчуттів;
- вироблення умінь і навичок моральної поведінки [8].

Відповідно до цих завдань учитель здійснює процес виховання за допомогою різноманітних методів, прийомів і засобів. Кожний метод навчання може бути використаний з метою виховання. На уроках письма й математики складні у смисловому відношенні вправи містять у собі пошукове завдання, мають творчий характер і вимагають інтенсивної, вдумливої роботи. Виконуючи такі вправи, учні набувають звички переборювати труднощі, привчаються до організованості й самостійності [12]. Молодші школярі знайомляться з основними моральними нормами на яскравих прикладах з навколишнього життя, художньої літератури та з власного досвіду. Необхідною умовою функціонування моральної сфери учня стає організація спільної діяльності дітей, яка сприяє розвитку навичок спілкування і налагодження взаємин один з одним, в процесі яких дитина засвоює соціально-історичний досвід, отримує уявлення про іншу людину і про самого себе, про свої можливості та здібності. Моральне виховання ефективно здійснюється лише як цілісний процес педагогічної, відповідної нормам загальнолюдської моралі організації життєдіяльності молодших школярів, їхніх стосунків, спілкування з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей.

Завдання морального виховання визначені були також в контексті ідей Нової української школи. Одне з основних завдань морального виховання полягає у розвитку гуманності – сукупності моральних якостей особистості, що виражають ставлення до людини як вищої цінності [1, с. 67]. В даному сенсі гуманність проявляється в чуйності, доброзичливості, готовності допомогти, в умінні зрозуміти іншого, поставити себе на місце іншого, в здатності до толерантності та співчуття. Пріоритетними завданнями морального виховання у контексті реформування освіти є:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі – правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродійностей;
- виховання духовної культури особистості; створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між моральними ідеями, правами людини та її моральною відповідальністю [12].

В ході організації освітнього процесу в Новій українській школі зростає частка проектної, командної, групової діяльності. Саме ці аспекти, за правильної організації, виховують в учня молодшого шкільного віку моральні якості, переконання, норми поведінки.

Цілісний підхід до організації уроку потребує вмілого використання методів виховання і перш за все методів організації діяльності і поведінки – виховних ситуацій, змагання, ігрових прийомів, схвалення і заохочення. На уроках часто виникають і створюються різні за значенням і змістом ситуації, що можуть вирішувати конкретні виховні задачі. Особливо велике виховне значення має ситуація успіху, яка викликає радість навчання, бажання дружно працювати. На організацію уроку, підвищення його виховної ефективності впливають ігри та ігрові прийоми. Гра організовує, привчає учнів до порядку, підвищує активність, увагу й спостережливість, у всіх ігрових ситуаціях обов'язковою умовою для підсилення їх виховного значення є прояв старанності, пильності, чесності, скромності, товариської взаємодопомоги [12]. Традиційні методи морального виховання орієнтовані прищеплювати школярам і правила поведінки у повсякденному житті. Проте часто діють умови досить сильного зовнішнього контролю (думка дорослих, загроза покарання). Важливими показниками сформованості моральних чеснот особистості є

внутрішній контроль, дія якого призводить часом до емоційного дискомфорту, невдоволення собою, якщо порушуються перевірені особистим досвідом правила життя.

Молодший школяр прагне бути дорослим, тому за зразок для наслідування бере поведінку, вчинки дорослих людей, яких поважає. Прикладами для наслідування молодшим школярам можуть слугувати дії дорослих, життя відомих людей, вчинки дітей-героїв, поведінка вчителя та ін. Ефективність використання даного методу виховання часто залежить від дотримання педагогом певних вимог:

- варто спиратись на життєвий досвід дітей;
- приклади для наслідування мають бути доступними, різноманітними, добиратися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей;
- вчитель має бути чесним і відвертим у взаєминах з учнями [8].

Авторитет педагога відіграє важливу роль у вихованні в учнів моральних засад, адже молодші школярі мають бачити в ньому приклад поведінки відповідно до моральних норм. Він має дотримуватись педагогічного такту у взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, демонструючи приклад для наслідування учням [10]. На нашу думку, краще, щоб наставником (авторитетом) став учитель (добра, чесна, порядна людина із багажем моральних цінностей та переконань), а ніж інша сумнівна особа (друг із компанії із поганим статусом чи маніпулятор старшого віку тощо).

Результат виховання моральності буде, якщо його зміст змінюватиметься поступовим ускладненням мети, її поглибленням та розширенням. Отож, постановка нових, більш серйозних цілей зміцнить дитячий імунітет моральних переконань. В основу змісту морального виховання покладено загальнолюдські морально-духовні цінності. Адже загальнолюдські моральні цінності – це набуті попередніми поколіннями незалежно від расової, національної чи релігійної належності морально-духовні надбання, які визначають основу поведінки та життєдіяльності окремої людини або певних спільнот [5, с. 218]. Результатом всебічного морального виховання молодших школярів є формування цілісної особистості, єдності в її свідомості моральних відчуттів, совісті, моральної волі, навичок, звичок, суспільно ціннісної поведінки.

Проблема морального виховання була актуальною завжди. Для різних людей у різні історичні епохи й різні періоди життя на першому плані виступають різні цінності й переконання. Основними завданнями морального виховання є ознайомлення молодших школярів із правилами і нормами моральної поведінки, формування моральних почуттів і переконань, вироблення умінь і навичок моральної поведінки. Нині виховання аналізується з погляду на те, що всі вчинки людини виступають як реальна зміна умов життя інших людей. Виховання передбачає усвідомлення вихованцем конкретних явищ як цінностей та певне ставлення до них. Педагог, на наше глибоке переконання, має стати взірцем для наслідування молодшими школярами.

Список використаних джерел:

1. Басюк Н. Орієнтири вчителя у моральному вихованні молодших школярів / Н. Басюк // Рідна школа. – 2007. – № 3. – С. 21-22.
2. Голюк О. А. Воспитание у детей старшего дошкольного возраста чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей / Н.А. Пахальчук, И.В. Карук, К.А. Колесник // Science Review. – Warsaw: RS Global S. z O.O., 2018. – Vol. 5. – P. 13-17.
3. Голюк О.А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки / О.А.Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 275-279.
4. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.

6. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій / О.П. Демченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – № 5. – Луганськ, 2009. – С.105–114.
7. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39-43.
8. Завдання і зміст морального виховання. Шляхи і засоби морального виховання [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://ukped.com/statti/teorija-vihovannja/19-.html> : Назва з екрану.
9. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів прикметниками / Наталія Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 14-17.
10. Любчак Л.В. Педагогічний такт як форма реалізації педагогічної моралі в діяльності вчителя початкових класів // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля”, 2017. – Вип. 6. – С.18-21.
11. Моральне виховання молодших школярів у процесі навчання [Електронний ресурс] / Режим доступу : https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0b65635a2bc79a5c53a88521216d26_0.html : Назва з екрану.
12. Моральне виховання як основа вихованості молодшого школяра [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/25518/ : Назва з екрану.
13. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Віолетта Вольф-Чекерська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.І.Лазаренко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FORMATION OF LEGAL CULTURE IN YOUNG CHILDREN IN THE MODERN PRIMARY SCHOOL

Violetta Volf-Chekerska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація:** У статті досліджено теоретичні питання формування правової культури молодших школярів. Радикальні зміни в державі, які спричинили серйозні гуманістичні зрушення в світогляді її громадян, ідеології, науки та культурі, зумовлюють необхідність підвищення якості освіти і виховання відповідно до системи цінностей демократичного суспільства.*

***Ключові слова:** правова культура, правове виховання, діти, молодші школярі.*

***Abstract:** The article explores theoretical issues of forming the legal culture of younger students. The radical changes in the state that have led to serious humanistic shifts in the outlook of its citizens, ideology, science and culture, necessitate the improvement of the quality of education and upbringing in accordance with the system of values of a democratic society.*

***Key words:** legal culture, legal education, children, younger students.*

Однією з основних складових системи виховання підростаючого покоління нашої держави є його правове виховання. Народна правосвідомість завжди утверджувала право на свободу, землю, власність, працю, вільне господарювання, житло тощо. Однак в останні десятиліття рівень правової культури громадян України значно знизився. Як зазначає